

KLÍMAVÉDELEM ÉS TÁJÉPÍTÉSZET A TERÜLETRENDEZÉS ÉS AZ ÉPÍTÉSÜGY TERÜLETÉN

CLIMATE PROTECTION AND LANDSCAPE PLANNING IN THE FIELDS OF SPATIAL PLANNING AND CONSTRUCTION

SZERZŐ/BY:
SZALÓ PÉTER

A táj területi jelentéssel bíró fogalom, ezért a tájak tervezése mindig egy adott területegységhez köthető (az Európai Táj Egyezmény szerint: „Táj” az ember által érzékelt terület, amelynek jellege természeti tényezők és/vagy emberi tevékenységek hatása és kölcsönhatása eredményeként alakult ki). A Belügyminisztérium Területrendezési és Építésügyi Helyettes Államtitkárságának felelősségi körébe tartozik a területszerkezet meghatározása és a területhasználat szabályozása országos, térségi és települési szinten egyaránt. Mindemellett a települések kisebb alapegységeivel, az épített környezet elemeivel foglalkozó építésügy is a tér alakításának szabályozásával foglalkozik. A térbeliség és a tér alakítása tehát alapvetően meghatározza szervezeti egységünk munkáját. Vallom Eisenhower nézetét, miszerint „A terv semmi, a tervezés minden.” A lényeg ugyanis a tervezés folyamata, hiszen itt dől el, mennyire vagyunk képesek szándékainkat az adott ökológiai-társadalmi-gazdasági és fizikai környezetbe beilleszteni.

A tervezés kereteit minden területi léptékben a vonatkozó jogszabályok határozzák meg. A területiség összetett jellege miatt a közvetlenül a tervezést szabályozó jogi eszközök mellett figyelembe kell venni a különböző, területileg érintett ágazatok jogszabályait is. Ez az elvárás a lépték növekedésével erősödik. A területrendezés és a települések tervezése ezért egyaránt igen összetett, számos szakterületet és ágazatot érintő tevékenység. Éppen ezért alkalmas lehet egy olyan, minden léptékben és összetett hatással jelentkező jelenség kezelésére, mint a klímaváltozás vagy az energiaválság.

A klímavédelem és az energiagazdálkodás egyaránt aktuális kérdés a területrendezéssel és az építésüggyel kapcsolatos szakpolitikákban. Az építészeti/tájépítészeti tevékenységet mindig a teljességre való törekvés jellemezte. Az évszázadok során a környezet alakításának számos speciális területén formálódott ki elmélyült tudással rendelkező szakembergárda, akik szakismerete és

hatása ma az egyes ágazati politikákban jelenik meg. A térségek és települések tervezése során a feladat e területi érintettséggel bíró ágazati szándékok összevetése, harmonizálása. E tevékenység során számos társtárcával kell folyamatos kapcsolatot tartanunk. Kiemelkedően fontos ezért a párbeszéd kialakítása és folyamatos fenntartása.

Szervezeti egységünkhöz tartozó, legnagyobb léptékű tervezési feladat a területrendezés, amely erősen kötődik a tájtervezéshez. A tájépítészek által évtizedeken át készített regionális tájrendezési tervekben gyökerező területrendezés – a fenntartható fejlesztés eszközeként – alapvetően törekszik a holisztikus megközelítésre. A területrendezők, tájtervezők a kezdetektől fogva ott bábáskodtak az Európai Táj Egyezmény előkészítésénél és fontos szerepük volt a hazai ratifikációban is annak ellenére, hogy a fő felelősséget a mindenkori kormány kezdetől fogva a védelmi tárcaakra szándékozta bízni. A tárcaák felelősségi körébe tartozó feladatok vég-

Landscape has a notion with spatial meaning, thus landscape design is always linked to a certain part of an area. (According to European Landscape Convention "Landscape" means an area, as perceived by people, whose character is the result of the action and interaction of natural and/or human factors"). The Deputy State Secretariat for Regional Development and Construction of Ministry of Interior is responsible for determining the spatial structure, and regulating the spatial use at national, regional and settlement level. Nevertheless, architecture dealing with elements of built environment in smaller units of settlements is also responsible for the regulation of forming the territory. Therefore forming territory and spatiality basically determines the work of our organisational unit. I share Eisenhower's view as „Plans are nothing, planning is everything”. The key is the process of the planning itself, and this stage determines clearly at what level we can insert our objectives

to the specific ecological-social-economic-and physical environment.

The framework of planning is determined by relevant legal regulations in each spatial scale. Due to the complexity of the spatial dimension, legal regulations of various other sectors have to be also taken into consideration besides the immediate regulatory framework. This requirement becomes stronger parallel to planning grows. Spatial and urban planning are both complex activities involving several fields and sectors, so it may be capable of handling phenomena with complex impacts on all scales such as climate change and energy crisis.

Climate protection and energy management are current issues of spatial planning and construction policy. The architectural/landscaping activities were always characterized by the pursuit of perfection. A professional team with great knowledge had been formed during the centuries concerning several special fields of environment transformation. Their expertise and

influence appears in certain specific policies. The main task of regional and urban development is to compare and harmonize the objectives of the different sectors having spatial involvement. During this process contacts have to be maintained. Therefore to maintain a permanent dialogue is highly important.

Spatial planning belongs to our organizational unit and also closely related to the landscape planning. Spatial planning based on the regional landscape plans designed by landscape architects for decades - as the mean of sustainable development - is basically seeking a holistic approach. From the beginning spatial planners and landscape designers participated in the preparations of the European Landscape Convention and played an important role in the domestic ratification although the current government intended to give the responsibility to the departments in charge of protection from the beginning. Besides task implementation within the responsibility of the

rehajtása mellett meg kell említeni a tájtervezést képviselő szakmai szervezetek háttérmunkáját az Európai Táj Egyezmény népszerűsítésében és kiterjesztésében. A szakmai szervezetek és intézmények munkáját fontosnak tartjuk, ezért is alakítottunk ki stratégiai partnerségi kapcsolatot az elmúlt évben a szakképzést folytató egyetemekkel és a szakmai érdekképviselőkkel. E partnerség keretében egyeztetjük jogszabályainkat, ugyanakkor jó együttműködés alakult ki szakmai rendezvények szervezésében. Ez az együttműködés elősegítheti az Európai Táj Egyezményben meghatározott egyedi intézkedést, a téma iránti fogékonyság növelését.

A területrendezés hazai rendszerének kialakítását, a jogszabályi rendszerbe való integrálását Európában irigylésre méltónak tartják. Számos visszajelzés érkezik európai kollégáktól, melyben jelzik, hogy a tájak tervezésében hasznos lenne náluk is egy törvényi erővel bíró országos terv vagy rendelkezésű regionális tervek létrehozása. Ugyanakkor ez a jogi erő jelentős kihívást is jelent a tervek, szándékok megfogalmazása terén: mind a tartalmi, mind a formai megoldásokat a jogszabályi keretekhez kell illeszteni. A magyar területrendezési tervek ezért jellegükben és tartalmukban eltérnek a hasonló európai tervektől, jobban elválaszthatók és elválasztandók a fejlesztési jellegű tervektől.

A területiség szerepe megnőtt Európában, ezt bizonyítja, hogy az Európai Unió kohéziós politikájában 2007 óta egy új dimenzió, a területi kohézió is megjelent. A Közösség felismerte, hogy az Unióban zajló folyamatoknak területi hatásai jelentősek, illetve a területi adottságok meghatározóan hatnak a fejlődési folyamatokra. Az elmúlt években a magyar EU-elnökség kapcsán hazánkban is lehetősége nyílt a terület- és településpolitika befolyásolására. Tárcánknak is több területen sikerült érzékelhető eredményeket elérnie (ESPON program, városfejlesztés terén).

A magyar EU-elnökség idején, a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium koordinációjával kialakított Területi Agenda prioritásai között hangsúlyos szerepet kap a klímaváltozás hatásainak mérséklése egy transzeurópai kockázatmenedzsment kialakításával. A dokumentum ugyancsak elsődlegesnek tartja az ökológiai struktúrák és kulturális erőforrások megerősítését. Ezek a fejlődés szempontjából többletértéknek tekintendő értékek a tájban egyesülnek. A prioritások között szerepel a kiegyenlített fejlődést, és ezáltal a klímavédelmet szolgáló policentrikus fejlesztés és innováció, valamint egy új partnerség és területi kormányzás létrehozásának szándéka a vidéki és városi területek között. Ezek a szándékok kihatnak a térségek és a települések alakítására is.

Az átalakuló gazdasági szerkezetnek is több területhasználati vonatkozása van. A természetösterületek használatában új konfliktusok jelenhetnek meg (pl. bioenergia és/vagy élelmiszer termelése egy adott területen). Új technológiák új területigénnyel léphetnek fel (pl. erőművek, energiatárolók), és számos egyéb, új ágazati igény tervekbe integrálása válhat szükségessé. Emellett a fejlesztés és védelem egyensúlyának megteremtése, újragondolása is időszerű, illetve a gazdaságiválság-jelenségek és a klímaváltozás kihívásaihoz. Jelenleg napirenden van az Országos Területrendezési Terv felülvizsgálata, amely az említett kihívásoknak megfelelően számos ágazat gazdasági és társadalmi érdekét harmonizálja a környezet terhelhetőségének figyelembevételével.

A tájtervezés a településtervezésben is sok helyen és sok formában jelentkezhet. A tájra gyakorolt hatások kezelése számos esetben települési léptékben hatékony, ezért településeink alakításában kulcskérdés a megfelelő tervezési, kezelési és védelmi eszközök megtalálása.

A településfejlesztés terén számottevő, progresszív előrelépést jelent az integrált településfejlesztési stratégiák

megjelenése. Ezek a dokumentumok – a tájtervezésben is alkalmazott komplex szemlélethez hasonlóan – együttesen igyekeznek kezelni a helyi gazdaság fellendítését a település épített elemeinek fejlesztésével és az értékek védelmével, bevonva a helyi szereplők széles körét. Ezzel az Európai Táj Egyezmény végrehajtását több szempontból is segítik. Az integrált településfejlesztési stratégiák készítését a jövőben egy, a tervezést segítő új eszköz, az ún. Európai Referenciakeret a Fenntartható Városokért (RFSC) interaktív webes alkalmazás is segíti, amelynek kidolgozásában tárcánk is részt vett.

Az EU-elnökségi trió program végrehajtásában Magyarország a klímaváltozás várostervezési dimenzióinak feltárását és a demográfia témakörének városfejlesztési szempontú elemzését vállalta. Nem kérdéses, hogy mindkettő jelentős hatással van a tájak változására. Főosztályunk Településfejlesztési Osztályán 2011-ben egy kézikönyv készült el a városok, önkormányzatok és gyakorló szakemberek számára az európai városokat érintő klímaváltozásból fakadó feladatok és lehetőségek feltérképezésével, számos jó példát és gyakorlatot mutatva be Európa különböző területeiről. Eredményeinket összefoglaltuk a „Budapesti Kommuniké” című dokumentumban, amelyben a környezeti és társadalmi fenntarthatóság fontosságára és a városok szerepére hívtuk fel a figyelmet. A klímabarát városok kialakítása központi kérdés, hiszen Európában az üvegházgáz-kibocsátás 70%-áért a városok felelősek. A városok, mint a gazdasági élet és a fogyasztás fő színterei, meghatározzák a globális energia- és áruforgalmat. Elengedhetetlen tehát a települési szintű klímavédelem megvalósítása. A kézikönyv fajsúlyos részét képezi a klímabarát városszerkezet és területhasználat leírása, amely jelentős részben a tájépítészek számára határoz meg feladatokat. A klímabarát városszerkezet és területhasználat fő tényezői:

ministries, the background work of professional organizations representing landscape architecture in the promotion and extension of the European Landscape Convention should be mentioned. We acknowledge the importance of work of the professional organizations and institutes thus, last year we established strategic partnership with universities providing vocational trainings and professional representations. Our legal regulations are discussed within the framework of this partnership and good cooperation was established too due to organising professional events. This cooperation can contribute to the specific measures defined in European Landscape Convention: it can increase the awareness-raising of the value of landscapes.

Development national system of spatial planning and its integration into statutory system is considered enviable in Europe. Number feedbacks received from European colleagues stating that they would consider useful to establish national plans based on legislative power or regional plans in the form of regulations on the field of landscape planning. At the same time this legal force poses serious challenges in plan drafting and intentions formulating: contents and formal elements should be both adjusted to statutory framework. Therefore Hungarian spatial plans differ from other European spatial plans in their contents and nature; they can be easily separated, and should be separated from the development type plans.

The role of the areas has been increased in Europe, and it is proved by the appearance of a new dimension in the EU Cohesion Policy since 2007, the spatial cohesion. The Community recognized that EU processes have significant spatial impacts and development processes are highly influenced by the conditions of the territory. During the past years in connection with the Hungarian EU Presidency, Hungary

had the opportunity to influence the spatial-and urban policies. Our ministry managed to achieve tangible results in a number of areas (ESPON programme, urban development).

Among the priorities of the Territorial Agenda developed with the coordination of the Ministry of National Development during the Hungarian EU Presidency - the moderation of the impact of climate changes with the help of Trans-European Risk Management - has an important role. This document also considers a priority task to strengthen the ecological structures and cultural resources. Values considering as additional values in the viewpoint of development are integrated in the landscape. One of the priorities is the balanced development, therefore the polycentric development serving climate protection and innovation, and intention of a new partnership and creating local governing between rural and urban territories. These intentions also affect to form the regional and urban settlements.

Transforming economic structure has more land-use aspects. New conflicts may emerge in the use of cultivated fields (e.g. Bio energy and/or food production on a certain territory). New technologies may require new territories (e.g. power station, energy reservoirs). It may become necessary to integrate several other new sector requirements into the plans. Besides, it is time for creating and rethinking the balance of development and protection in accordance with the challenges caused by the economical crisis and the climate change. Recently supervising of National Spatial Plan has been on the agenda that integrates the economic and social interests of several sectors, and takes into account the load capacity of the environment.

Landscape design may appear in plenty of places and in plenty of forms in the urban planning. In many cases managing the impacts on the landscape is more efficient on the local level,

therefore finding the adequate planning, managing and protecting tools, has a key importance in forming our settlements.

Appearance of integrated strategies is a significant progress in the field of settlement development. These documents - similarly to the complex approach in the landscape planning - manage jointly boosting the local economy, by developing the built elements of the settlement and protecting values -involving large groups of local operators. This helps the implementation of the European Landscape Convention from a number of aspects. In the future the creation of integrated settlement development strategies will be supported by a new interactive web application, the Reference Frameworks for Sustainable Cities (RFSC), in the creation of which our ministry was also involved.

In the implementation of EU Presidency Trio Programme, Hungary was in charge of identifying the urban planning dimensions of the climate changes and analysing the demography aspect from the view of urban development. There is no doubt both factors have a great impact on the changes of the landscape. In 2011 a Handbook was published by the Settlement Development division of ministry for cities, municipalities and working professionals about the tasks and possibilities of climate changes related to European cities presenting a plenty of good examples and practices from different parts of Europe. Our results were summarized in the „Budapest Communiqué” document, in which we drew attention to the importance of environmental and social sustainability and the roles of cities. Creating climate friendly cities is a key issue, as in Europe 70% of the green house gas emission is produced by cities. Cities, as the key points of the economic life and consumption determine the global energy- and trade flow. Therefore, it is necessary to achieve

- Kompakt és elválasztott városszerkezet
- Policentrikus mintázat
- Vidék-város együttműködés
- Klímabarát közösségi terek
- Zöldterületek növelése
- Beépített területek rehabilitációja
- Kulcseszközök:
 - Tervezés fontossága
 - Lakosság bevonása
 - Együttműködés a gazdasági szereplőkkel
 - Kommunikáció

A települések szerkezetének és épített elemeinek helyes kialakításával komplex módon lehet hozzájárulni a klímavédelemhez és az energiaszükségletek csökkentéséhez. A településszerkezet kompakt, de tagolt kialakítása és az átszellőzés biztosítása mellett kiemelkedően fontos a zöldfelületek, a vízfelületek megfelelő arányának megteremtése. További pozitív hatás érhető el tetőkertek kialakításával, a parkolók helyes fásításával. A tájépítészeti eszközök alkalmazásának tehát kulcsszerepe van a legfontosabb városi kihívások, az időjárási szélsőségek mérséklésében és a sajátos városklíma javításában. A szándékok műszaki megvalósulásának lehetőségeit az új OTÉK adja, de fontos az önkormányzatok mértéktartó és környezettudatos, komplexitásra törekvő hozzáállása is.

Hosszú távú építésügyi stratégiánkban hangsúlyos szerepet kap az egészséges, biztonságos, építészeti értéket hordozó, energiatakarékos és energiatudatos épített környezet követelményrendszerének kialakítása. Fontosnak tartjuk, hogy a közpénzekből történő beruházásoknál hangsúlyosabb stratégiai szerepet kapjon a beruházások megfelelő előkészítése, valamint a tájépítészeti is magába foglaló építészeti-műszaki tervezés. Ehhez megfelelően képzett, szakképzett tervezői gárdára van szükség, ezért fontosnak tartjuk az oktatás kihívásokhoz alkalmazkodó fejlesztését és a szakmai továbbképzéseket, szakmai segédletek készítését.

Törvény által előírt feladatunk az Európai Táj Egyezmény elveinek beépítése a települések tervezését vezető építészek képzésébe, illetve hangsúlyozni kell a települések tervezését, a jobb együttműködést segítő interdiszciplináris képzés fontosságát, például a tájtervezők mélyebb bevonását. A tervezés az élet minden területén a hatékonyság és gazdaságosság alapja. Törekszünk ezért az egyszerű, átlátható, biztonságos, gazdaságos, ugyanakkor magas minőséget eredményező építési folyamatok kialakítására, megfelelő építési anyagok és technológiák biztosítása.

A stratégia egyik erős eszköze a megújuló Építésügyi törvény, amelynek integrálnia kell a klímaadaptációs és mitigációs kormányzati szándékokat. Végrehajtási rendeletei részletesen szabályozzák például a települési tájak tervezésének jogosultsági kérdéseit. E rendeletek a törvénnyel együtt még alakulóban vannak. Az építésügyi stratégia megvalósításának első „álmását” jelentheti a közmunkaprogramok kialakítása, ahol a klímavédelem és energiagazdálkodás terén az építésügyben jelentős foglalkoztatottság érhető el. Az épületenergetikai átalakítások a közeljövőben nagymértékű foglalkoztatásnövekedést jelenthetnek. A tájgazdálkodás munkaigényes területei, a kertészeti ágazatok, a minőségi zöldfelületek működtetése, fenntartása viszont hosszú távon is jelentős mértékű foglalkoztatásbővülést hozhat.

Összefoglalva elmondható, hogy az utóbbi néhány évben több jelentős lépést tettünk a táj integrálására a regionális és településtervezésbe, de számos feladat áll még előttünk. Az ország gazdasági helyzete, a takarékoskodás és a fejlesztési lehetőségek, források szűkössége arra ösztönöz, hogy különös figyelmet fordítsunk a hosszú távon kedvező, takarékos, de gyümölcsöző megoldások megtalálására. A forráshiányos időszak segítheti az együtt gondolkodást, újabb lehetőségek feltárását. ●

climate protection on the level of settlements. A substantial part of the book is dedicated to the description of climate friendly urban structures and spatial use, defining tasks mainly for landscape architects. The main aspects of the climate-friendly urban structure:

- Compact and separated urban structure:
- Polycentric pattern
- Rural-urban cooperation
- Climate friendly public spaces
- Increase of green areas
- Rehabilitation of built-in areas
- Key tools:
 - Importance of planning
 - Involvement of the inhabitants
 - Cooperation with economic entities
 - Communication

Climate protection and energy needs reduction can be supported in a complex way by the proper design of urban regions and their built elements. Besides the compact, but structured design and ensuring proper air circulation, it is highly important to establish the proper ratio of green areas and water surfaces. Additional positive effects can be achieved by creation of roof gardens and planting trees in the parks. Therefore adaptation of landscape tools has a key role in the most important challenges of urban design, such as reducing the extremities of weather conditions and improving the specific urban climate. The technical possibilities for achieving this goal is provided by the new OTÉK (National Settlement Planning and Construction Requirements), but it is also important the moderate, environment-conscious attitude of local municipalities attempting to take into consideration all the complexities.

Establishment the requirements of a healthy, safe, architecturally valuable, energy saving and energy-conscious built environment has an emphasised role in

our long-term architectural strategy. In case of investments financed from public funds a more prominent, strategic role should be given to proper preparations, architectural and technical planning including spatial planning. This requires properly educated, trained professional planning teams, thus we consider it important to improve the education to make sure that it is able to meet these challenges, the continuous professional development and the preparation of professional support materials. Our statutory task is to involve the principles of the European Landscape Convention into the education of leading architects who manage the planning of settlements. And we have to emphasise the importance of interdisciplinary trainings aiding the planning and cooperation of settlements, for example the deeper involvement of landscape planners. Planning is the basis of profitability and efficiency in all aspects of life. We strive for establishing simple, transparent, safe and economic construction processes that deliver high quality, and for the provision of proper building materials and technologies.

One of the strong instruments of the strategy is the renewed Law of Architecture, which shall integrate the government's objectives on climate-adaptation and mitigation. For example, the implementing decrees define precisely the authorities in relation to landscape planning of settlements. These decrees along with the Act are pending approval. The first "step" in implementation of architectural strategy is the establishment of Public Works Program which might significantly increase employment in the area of climate protection and power management in relation to architecture. The labour-intensive areas of landscape management, the various fields in gardening, and the maintenance of quality green areas might increase employment in the long run.

To sum up, we made a number of significant steps towards integrating

landscape into the regional and urban planning, in the past few years, but there are a number of steps ahead of us. The economic situation of the country, savings and development possibilities, resources for development forces us to pay special attention to solutions that are economic but fruitful in the long run. The period with Lack of resources might help cooperative thinking and identification of new possibilities. ©